

**Рівень освіти населення Івано-Франківської області: сучасний стан,
тенденції розвитку**

В статті висвітлюються нові тенденції в зміні рівня освіти населення Івано-Франківської області, наголошується на зростанні кількості осіб з вищою освітою, проблемах працевлаштування.

In the article new tendencies are illuminated in the change of level of formation of population of the Ivano-Frankivsk area, it is marked on the increase of amount of persons with higher education, problems of employment.

Ключові слова: *освіта, попит та пропозиція, працевлаштування.*

Вступ. Освіта в сучасному світі вважається однією з головних загальнолюдських цінностей, а вільний доступ до неї – однією з основних характеристик демократичності суспільства, його орієнтації на пріоритетність людського розвитку [1]. Підвищення якості освіти стало одним з найважливіших пріоритетів у багатьох країнах, в тому числі і в Україні. Якісною вважається та освіта, що надає учням освітні знання та навички, які необхідні для роботи та повсякденного життя, а також формує прагнення підвищувати свій освітній потенціал і тим самим створює добрі перспективи працевлаштування.

Освіта є основою прогресу суспільства, виступає чинником соціально – психологічного розвитку нації, має визначальну роль у збагаченні людського капіталу [4]. Різним аспектам розвитку освіти присвячені роботи відомих українських вчених і, зокрема, Андрущенко В., Гейця В., Грішньої О., Долішнього М., Злупка С., Каленюка І., Колота А., Лібанової Е., Романюка М., Савельєвої Є. та інших. Тому стаття передусім є спробою виявлення певних нових тенденцій, що намітились в освітньому рівні населення Івано-Франківської області, його працевлаштування.

Основою для аналізу стану освіти послужили дані переписів населення радянського періоду, першого Всеукраїнського перепису, матеріали

Кривий М.В., заслужений економіст України, доцент, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника,
Крива Ю.Р., студентка, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

вибіркових обстежень умов життя домогосподарів, статистичні щорічники, дані обласного центру зайнятості.

Постановка завдання. Зміни політичного статусу України на початку 90-их років ХХ століття, перебудова економічної системи, що пов'язано з процесом переходу економіки на ринкові принципи функціонування і продовжується сьогодні, безумовно позначилось на системі освіти в державі в тому числі й в Івано-Франківській області. Тому метою дослідження є виявлення нових тенденцій в здобутті населенням певної освіти, кваліфікацій, можливостей працевлаштування.

Результати. Освіта в Україні має складну структуру Європейського типу і включає дошкільну, загальносередню, професійно-технічну, вищу, післядипломну освіту, докторантуру, які мають чітку специфіку і відмінності, зокрема у фінансуванні.

Законодавчо встановлено такі освітні рівні:

- початкова загальна освіта;
- базова середня освіта;
- повна загальна середня освіта;
- професійно – технічна освіта;
- базова вища освіта;
- неповна вища освіта;
- повна вища освіта; [2].

Відповідно до європейських стандартів обов'язковою в Україні є повна загальна середня освіта – 11 років навчання.

Згідно прийнятими рівнями освіти встановлено і освітньо - кваліфікаційні рівні:

- кваліфікований робітник;
- молодший спеціаліст;
- бакалавр;
- спеціаліст;
- магістр.

**Розподіл населення України у віці 10 років і старші, що мають освіту
характеризуються так: [5-8]**

	1989	2001	2005*	2008*	2009*
Кількість населення у віці 10 років і старші, тисяч	43967,3	43707,6	43355,2	42106,1	41634,1
Розподіл населення (%) у віці 10 років і старші за рівнем освіти:					
повна вища освіта	9,5	12,9	15,2	16,4	17,4
базова вища;	-	0,7	1,1	1,1	1,3
неповна вища;	17,9	17,7	17,9	18,0	17,7
повна загальна середня;	28,5	34,9	37,4	37,2	38,3
базова загальна середня;	17,2	16,0	12,9	12,9	12,2
початкова загальна;	20,3	14,2	10,1	9,1	8,4
не мають початкової загальної та неписьменні.	6,6	3,6	5,4	5,3	4,7
<i>Довідково:</i> Частка населення у віці 10 років і старші, яке має професійно-технічну освіту	-	14,4	20,7	20,3	20,5

* Зазначено населення у віці 6 років і старші.

За останніх 20 років населення України стало більш освіченим і його рівень є одним з найвищих серед країн Центральної та Східної Європи. Досить зазначити, що зараз на 1 тис. жителів у віці 6 років і старші припадає 174 особи з повною вищою освітою проти 95 осіб в 1989 р. Майже на 10 осіб зросла кількість населення з повною загальною середньою освітою і відповідно знизилась чисельність жителів з початковою освітою. Зростає і тривалість навчання населення України. Якщо в 1989 році цей показник складав 9, 34, то в 2001 році – 10, 32. Проте, це надто мало і не відповідає світовим стандартам підвищувати свій освітній рівень впродовж всього життя. Практично всі отримують освіту шляхом первинної підготовки і завершують її у віці 35 років. Після цього віку частка осіб, що навчаються є мізерною [5].

Подібно як в державі такі тенденції спостерігаються в освітньому рівні населення Івано – Франківської області.

Розподіл населення Івано-Франківської області за рівнем освіти [5-8]

	1989	2001	2005	2008	2009
Кількість населення у віці 6 років і старші, тисяч	1180,4	1237,3	1293,1	1282,4	1259,1
Розподіл населення (%) у віці 6 років і старші за рівнем освіти:					
повна вища;	7,5	10,4	10,4	10,0	13,6
базова вища;	-	0,4	1,2	1,0	1,5
неповна вища;	14,9	14,9	14,4	14,7	15,8
повна загальна середня;	27,8	35,8	14,8	40,7	37,7
базова загальна середня;	16,4	16,9	13,7	17,1	14,3
початкова загальна;	24,9	16,4	11,0	9,4	10,7
не мають початкової загальної та неписьменні.	8,5	8,5	7,5	7,1	6,4
<i>Довідково:</i> Частка населення у віці 6 років і старші, яке має професійно-технічну освіту.	14,0	-	15,5	20,3	18,1

В порівнянні з даними в цілому по державі, в області менша питома вага осіб, що мають повну, неповну вищу та повну загальну середню освіту і більше із базовою вищою та базовою загальною середньою освітою.

Кількість осіб, які навчались в навчальних закладах Івано-Франківської області та їх випуск характеризується такими даними: (тис. осіб) [7]

	1990/91	2000/01	2005/06	2009/10
Усього навчалось	265,5	278,7	263,9	230,5
У загальноосвітніх навчальних закладах	218,0	222,1	191,0	161,8
випуск	22,8	35,5	36,6	28,0
У професійно-технічних навчальних закладах	17,4	12,7	12,5	12,4
випуск	9,5	5,4	6,8	5,9
У вищих навчальних закладах I – II рівня акредитації	15,8	19,4	18,2	14,4
випуск	5,0	5,3	5,4	4,9
III – IV рівня акредитації	14,3	24,5	42,2	41,9
випуск	2,2	2,9	7,4	9,1

У зв'язку із зниженням народжуваності (з 15,5 народжених до 12,3 на 1000 населення) та підвищенням смертності (відповідно з 10,4 до 13,3) зменшується кількість дітей в області, що найперше обумовлює зменшення учнів в загальноосвітніх навчальних закладах. Зменшується також кількість професійно – технічних училищ та учнів в них, що створює дефіцит в кваліфікованих робітничих професіях слюсарів, токарів – верстатників та ін.

Разом з тим, більше ніж в 3 рази зросла кількість студентів у вищих навчальних закладах III – IV рівня акредитації, а їх випуск – в 4,2 рази.

У вузах I – II рівнів акредитації у 2008/09 навчальному році навчання проводилось з 65 спеціальностями, передбаченими переліком згідно Постанов Кабінету Міністрів України від 13.12.2006р. №1719 та від 20. 06. 2007р. № 839, де найбільше студентів навчається за такими групами спеціальностей, як соціальні науки, бізнес і право (34,3%) та інженерія (21,8%) і за 55 спеціальностями – переліком 1997 р., де перевага надана групі спеціальностей «економіка, комерція та підприємництво» (31,0%) та «інженерія» (25,8%). У вузах III – IV рівнів акредитації навчання проводиться за 74 спеціальностями, передбаченими переліком 2006 – 2007 рр., де найбільше студентів навчаються за такими групами спеціальностей, як «соціальні науки, бізнес і право» (36,0%), гуманітарні науки та мистецтво (20,9%), «інженерія» (14,3%) і освіта (12,9%) та по 73 спеціальностях – переліком 1997 р., де перевага надається групам спеціальностей «економіка, комерція та підприємництво» (25,2%), медицина (14,4%), інженерія (13,3%), «освіта (12,1%) [9].

З кожним роком збільшується питома вага студентів, які навчаються на платній основі. Так, якщо у 1995/96 навчальних роках для навчання за рахунок фізичних і юридичних осіб було прийнято 21% студентів, то у 2009/10 – майже 60% [3].

У вищих навчальних закладах області крім громадян України, освіти здобувають 822 іноземних громадян з 15 країн світу.

У 2008 році вищими навчальними закладами було підготовлено 13557 фахівців з вищою освітою, з них кваліфікацію «магістра» отримали 826, «спеціаліста» - 6650, «бакалавра» - 1136, «молодшого спеціаліста» - 4954 осіб. У порівнянні з 2007 роком збільшився випуск магістрів на 1,5%, спеціалістів та бакалаврів відповідно на 0,3 та 0,7%, а молодших спеціалістів – зменшився на 2,4%.

У 2008 році формально направлення на роботу отримали 3918 осіб, або 49,6% випускників денних відділень вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації. Фактично працюють згідно цих направлень незначна кількість випускників, що є великою проблемою вищої освіти та в цілому держави.

Згідно даних обласного центру зайнятості не працевлаштовано після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів (тис. осіб):

2000	2005	2006	2007	2008	2009
27,2	14,1	22,3	25,0	15,2	17,4

А це означає, що майже 30% випускників не працевлаштовуються.

Попит і пропозиція підприємств і організацій області у працівниках на заміщення вільних робочих місць станом на 1 січня 2009, 2010 років становлять (осіб):

	Кількість громадян, не зайнятих трудовою діяльністю, які перебували на обліку в службі зайнятості.		Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць		Навантаження на одне вільне робоче місце, вакансію	
	2009р.	2010р.	2009р.	2010р.	2009р.	2010р.
Всього	31597	17256	656	213	48	81
в т. ч.						
1. законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управлінці)	1777	1488	27	16	66	93
2. Професіонали	2160	1731	64	28	34	62
3. Фахівці	2914	1826	72	22	40	83
4. Технічні лужбовці	1459	999	29	16	50	62
5. Працівники сфери торгівлі і послуг	4362	2370	81	34	54	70
6. Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	1905	615	1	1	1905	615

Продовження табл.

7. Кваліфіковані робітники з інструментом	4468	2865	120	43	37	67
8. Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	4741	2784	173	30	27	93
9. Найпростіші професії (включаючи осіб без професії)	7811	2578	89	23	88	112

За 2009 рік майже в 2 рази збільшилось навантаження на одне вільне робоче місце, вакансію і на 1 січня 2010 року складає 81 особу [7]. Третина безробітних – це особи переважно з вищою освітою, керівники, менеджери, професіонали і фахівці.

Висновки. Аналіз освітнього рівня населення Івано-Франківської області засвідчив, що її мешканці стають більш освіченими завдяки молодому поколінню. За 20 років майже в двічі зросла кількість осіб, що здобули повну вищу освіту. Зараз третина населення має повну, базову та неповну вищу освіту, проти 23% у 1989 році. На 10 відсоткових пунктів збільшилась кількість осіб, що мають повну загальну середню освіту. Зростає кількість студентів, що навчаються на платній основі.

Водночас зменшується кількість професійно-технічних училищ та, відповідно, учнів в них, що негативно впливає на забезпечення підприємств, організацій кваліфікованими робітниками. Більше третини випускників середніх загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів не можуть працевлаштуватись і поповнюють ряди безробітних.

Література

1. Конституція України: Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30.
2. Закон України «Про освіту» // Освіта України. – 1999. – 7 липня.

3. Колот А. М. Вища освіта як чинник формування людського капіталу: сучасний стан, тенденції розвитку. Вісник Прикарпатського університету, серія Економіка, випуск 4, 2007.
4. Грішнова О. А. Людський розвиток в системі пріоритетів регіональної соціально – економічної політики. Вісник Прикарпатського університету, серія Економіка, випуск 4, 2007.
5. Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти. / Автор. колек. Власенко Н. С., Лібанова Е. М., Осауленко О. Г. та ін. – К. ІВЦ Держкомстату України, 2000р. – 558с.
6. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2008 рік. Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2009 – 532 с.
7. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2009 рік. Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2010 – 530 с.
8. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств області у 2009 році. Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2010 – 137с.
9. Студентська молодь Івано-Франківщини. Економічна доповідь. Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2010 – 18с.